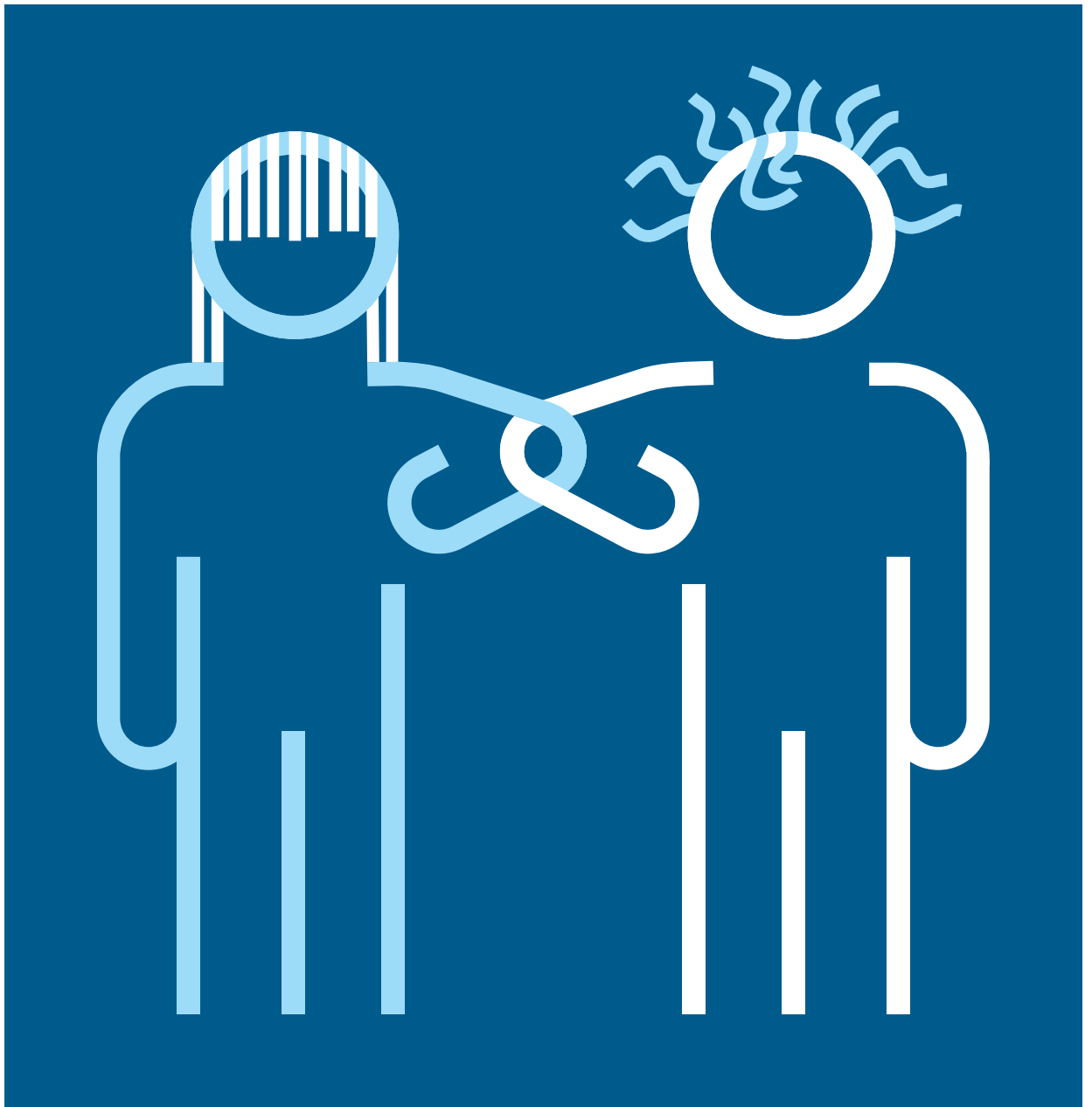

Tillid og trivsel i CoronaDanmark

Af Jacob Andersen, Jørgen Goul Andersen og Anders Hede

Resumé af undersøgelsen

Befolkningens tilfredshed med tilværelsen er faldet mærkbart under pandemien. På en skala 0-10 er den faldet med et halvt point i gennemsnit mellem sommeren 2019 og marts 2021. Faldet er især stort for kvinderne, hvor trivslen er gået dobbelt så meget tilbage som blandt mændene. De yngste aldersgrupper er også ramt særligt hårdt. Blandt studerende er livstilfredsheden faldet med hele 1,44 point på skalaen. Hovedstadsregionen har tabt langt mere end det øvrige land.

Analyserne tyder på, at det i meget høj grad er den mindske kontakt med andre mennesker, der har tæret på trivslen. Det kunne også tale for, at singler er blevet ramt hårdere end mennesker i parforhold. Det afkræfter tallene dog. De økonomiske følger af corona spiller derimod en rolle, men kun hos et beskedent mindretal. Coronakrisens mange små, uvelkomne ændringer i dagliglivet er en tredje vigtig faktor. Eksempelvis kunne kun 57 pct. af svarpersonerne i beskæftigelse sige, at de arbejdede som før pandemien i slutningen af marts. Blandt de studerende er det de indskrænkede studiemuligheder, der tynger, mens begrænsningerne i nattelivet har meget begrænset betydning for deres mindske trivsel.

Risikoen for at ens nærmeste rammes af corona påvirker også trivslen, men sygdomsrisikoen for én selv ser ikke ud til at spille nogen rolle.

Der er forholdsvis bred støtte til flere af de aktuelle kritikpunkter mod den officielle coronapolitik. Over halvdelen er kritiske overfor erstatningen til minkavlerne, som 11 pct. finder for lille og 40 pct. for stor. 43 pct. kritiserer, at Danmark er bagud med vaccinationer sammenlignet med bl.a. Israel og England.

Ønsket om at tilgodese de unge og arbejdspladserne er vokset tydeligt sammenlignet med i november før nedlukningen, men et flertal giver stadig hensynet til bekæmpelse af corona første prioritet. Det er også stærk opbakning til at tage særligt hensyn til de ældre. Selv blandt de unge op til 25 år, der lider mest under nedlukningen, støtter mere end 70 pct. solidariteten med de ældre.

Over halvfjerds pct. finder overordnet set coronapolitikken fornuftig, nemlig 3 ud af 4 kvinder og 2 ud af 3 mænd. Tilliden til regering og Folketing ligger fortsat højt over niveauet for før pandemien, men navnlig tilliden til regeringen er mindsket tydeligt siden TrykFondens sidste undersøgelse i november.

Tilliden hænger sammen med en bred konsensus om sygdommens farlighed. Der er desuden betydelig tiltro til (de fleste af) myndighedernes forholdsregler. Samtidig opleves politikken som retfærdig og nogenlunde ukorrupt. Kun fire pct. er helt uenige i, at ”de offentlige støtteordninger i det store hele går til dem, der er ramt hårdt af corona-epidemien”. Kun 7 pct. er helt uenige og yderligere 13 pct. delvis uenige i, at ”myndighederne har lagt en retfærdig plan for, hvornår forskellige grupper skal vaccineres”.

5 pct. bakker fuldt op om protesterne mod corona-restriktioner, mens 8 pct. støtter protesterne mere forbeholdent. At synspunktet ligger langt fra den almindelige holdning understreges af, at hele 57 pct. erklærer sig *helt* uenige med de protesterende.

To tredjedele oplyser, at de har levet op til myndighedernes anbefalinger om at holde afstand. Den sidste tredjedel har gjort undtagelser, navnlig sidste sommer og efterår, og kun 4 pct. oplyser, at de stort set gør som de plejede før pandemien.

Knap hver femte siger, at de ikke tror, at de kan blive ved med at overholde restriktionerne ret meget længere. Tallet er vokset fra 11 pct. i november. Der er også bred opslutning bag at kræve coronapas i mange situationer. Når drejer sig om adgang til fly eller festivaler er kun en ud af ti uenige i kravet om coronapas, mens et flertal ikke kan støtte coronapas-kontrol ved almindelige butikker. 40 pct. er dog villige til at overveje sagen.

Andelen af personer der vil sige ja til vaccination er vokset siden november trods den usikkerhed, der er skabt om AstraZeneca vaccinen. Analysen viser at de konsekvente ”vaccinenægttere” måske er så få som tre pct. Et par procent mere hælder dog kraftigt mod at sige nej tak og lidt flere ser skeptisk tiden an. Niveauet er med andre ord lavere, end det er vist i andre undersøgelser.

Denne undersøgelse er den fjerde større undersøgelse, som TrygFonden har gennemført siden coronaepidemien begyndte. Formålet er at se, hvordan befolkningen påvirkes af den mest indgribende samfundskrise i nyere tid. Tillid til myndighederne har været et vigtigt fokuspunkt i undersøgelsen. I Tryghedsmåling 2021 i oktober opsummeres undersøgelserne og deres virkning på trygheden i Danmark.

Indholdsfortegnelse

Kapitel 1	6
Den tabte trivsel	
Kapitel 2	15
De tillidsfulde borgere og systemkritikken	
Kapitel 3	22
Vi holder stadig takten	
Tekstboks	28
Om undersøgelsen	

1. Den tabte trivsel

Det er ingen nyhed, at mange har fået det sværere under pandemien. Også i Danmark. I Tryghedsmålingen i 2019 fik svarpersonerne (som i tidligere målinger) et generelt spørgsmål om deres **livstilfredshed**. Spørgsmålet blev gentaget 19-31. marts 2021 – et år efter, at coronaen blev udnævnt til samfundets fjende nummer et.

Sammenlignes svarene fra sommeren 2019 med marts 2021 er befolkningens tilfredshed med tilværelsen under ét faldet fra til 6,90 til 6,40 på en skala fra 0 til 10 – eller med hele 0,5 point. Det er et meget stort dyk i befolkningens tilfredshed med tilværelsen.

Gennemsnit kan som bekendt dække over store forskelle, og det er dem, vi fokuserer på i dette kapitel.

Der var naturligvis også i 2019 stor forskel på, hvor godt vores svarpersoner trives, og det er der stadig. Men er forskellen i trivsel blevet større eller mindre? Hvilke samfundsgrupper har i særlig grad oplevet et fald i trivslen og hvorfor? Det sætter vi tal på i det følgende.

Udgangspunktet er spørgsmålet ”Alt i alt, hvor tilfreds vil du sige, at du er med tilværelsen for tiden?”, der er stillet i en lang række tryghedsmålinger.¹

En lidt større humørspredning

Pandemien har ført til en masse aflyste fester og skiture, der gav skår i livsglæden for mange, der trivedes helt fantastisk. Omvendt er det set før, at en ændring til det værre især ramte grupper, der i forvejen ikke havde det videre godt.

Spørgsmålet er altså om de grupper der tidligere lå højt, har fået et særligt knæk, eller om de mellemfornøjede og rigtigt triste har oplevet et endnu større dyk.

Det korte svar, er at befolkningsgruppernes trivsel er gået nogenlunde jævnt tilbage, uanset hvor de lå forrige sommer. Hverken dem der stortrives eller dem der mistrives er gået fri. Vil man have nuancerne med,² kan vi se en *lidt større* nedgang blandt dem, der i forvejen ikke var særlig tilfredse med tilværelsen. Andelen med tilfredshed på eller under 4 point er steget fra 14 pct. til 20 pct.

Men først og fremmest er der sket et ryk nedad på alle trin: Andelen der gav deres trivsel mellem 8 og 10 point omfattede f.eks. ikke længere 46 pct. af befolkningen som i i sommeren 2019, men kun 37 pct. i marts.³

Vores livstilfredshed hænger tæt sammen med opfattelsen af vores helbred. Gruppen der oplever deres helbred som direkte ”fremragende” har en gennemsnitlig livstilfredshed på 7,61 (altså mere end et point over befolkningsgennemsnittet). Herfra falder livstilfredsheden ned gennem helbredskategorierne ”godt” og ”mindre godt” til dem, der betegner deres helbred som ”dårligt”. Her er tilfredsheden med tilværelsen 3,75.

Man kunne tro at pandemiens *lidt større* koncentration af mistrivsel i bunden ville afspejles i et relativt større fald i livskvalitet hos dem med det dårligste helbred, men sådan en sammenhæng finder vi ikke, næsten tværtimod. Blandt dem med dårligt helbred er trivslen kun reduceret med 0,05 pct. fra sommeren 10 til marts 21 – men jo altså fra et lavt niveau.⁴

1) Vores mål giver lidt mere situationsbestemte svar end de spørgsmål, der ofte bruges i de internationale målinger, hvor der ofte er reference til ”your life as a whole”. Alle gængse varianter har en stor ”træghed”, men vores mål er i den mere ”situationsfølsomme” ende af skalaen, hvilket er hensigtsmæssigt til formålet her. Udsvingene fra 2019 til 2021 er dog ikke ret meget større end i f.eks. World Happiness Index (der havde 2020 som slutpunkt).

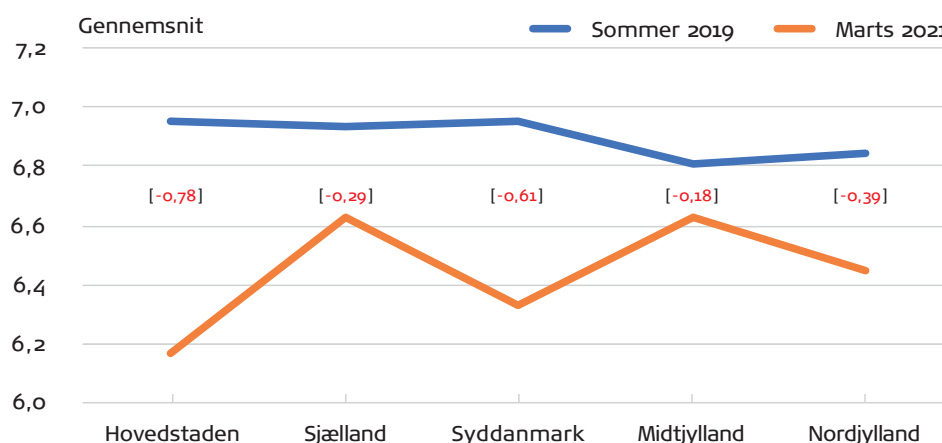
2) Dette kan f.eks. måles som en ændring i den såkaldte standardafvigelse, der i dette tilfælde steg fra 2,148 til 2,298.

3) Tendensen til at mennesker med psykisk sårbarhed og f.eks. tilbøjelighed til depression er blevet særlig hårdt ramt er dokumenteret i andre undersøgelser.

4) Der er ingen sammenhæng i øvrigt mellem relativt fald i livstilfredshed og helbredskategori.

Derimod er de regionale forskelle i tallene ganske tydelige. Mest markant er faldet i Hovedstadsregionen, hvor livstilfredsheden lå højest i landet i Tryghedsmålingen 2019, før pandemien, men hvor tilbagegangen har været betydeligt kraftigere end i Midtjylland.

Figur 1.1 – Sjællændere og midtjyder ligger lunest

Spørgsmål: Alt i alt, hvor tilfreds vil du sige, at du er med tilværelsen for tiden? Svarmulighed – Svarskala 0-10 samt ved ikke/ønsker ikke at svare.

Kilde: Tillid og trivsel i coronaDanmark, marts 2021, og Tryghedsmåling 2019-20.

Hvor trivslen faldt 0,5 point på tipunktsskalaen i landet som helhed, er faldet kun på 0,18 point blandt midtjyderne, og også borgerne i Region Sjælland er sluppet med en klart mindre nedgang på trivselskontoen end hovedstadsborgerne. Region Syddanmark var på interviewtidspunktet plaget af markante udbrud i Kolding, Vollsmose og siden bl.a. Esbjerg og Vejle. Det er forventningen, at forskellene kun påvirkes marginalt af kontroller for alder mv.

Unge og kvinder rammes hårdere

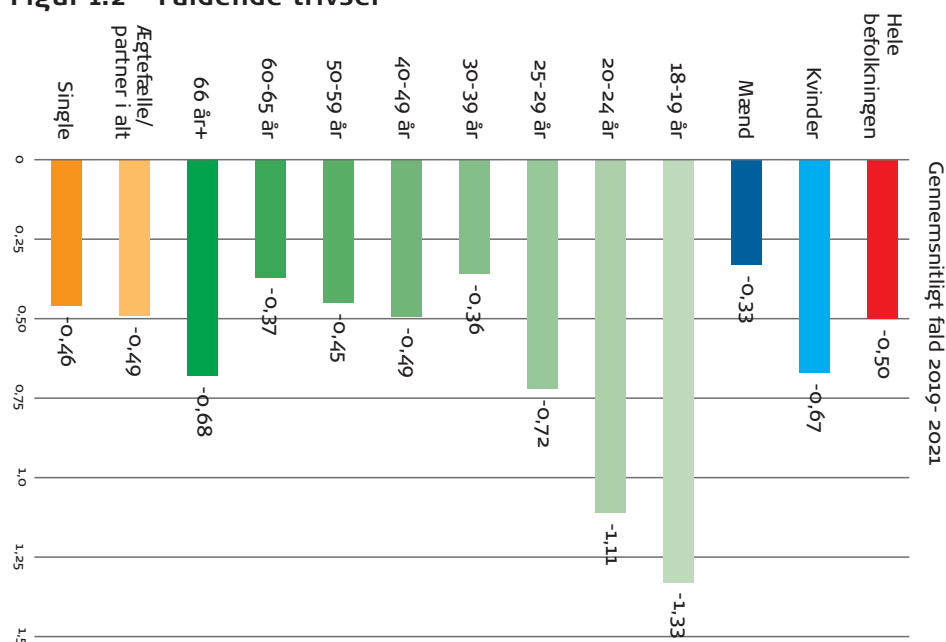
Andre forskelle træder endnu tydeligere frem, således som det ses i figur 1.2, der sammenligner faldet i trivsel for forskellige aldersgrupper, mænd og kvinder og par versus singler.

Det fastslås allerede i 1. Mosebog, at det ikke er godt for mennesket at være ene.⁵ Vi finder da også i begge undersøgelser, at trivslen er rangordnet: de gifte er mest tilfredse med tilværelsen efterfulgt af dem, der lever sammen med en anden, mens aleneboere i gennemsnit melder om en lavere trivsel på tipunktsskalaen.

Mange har antaget, at isolation og begrænset kontakt så også ville ramme singlerne særlig hårdt, således at trivselsforskellen ville vokse mellem gifte og samlevende på den ene side og på den anden side singler, fraskilte, samt enker og enkemænd.

5) Jf. kap 2, vers 18-24.

Figur 1.2 - Faldende trivsel

Spørgsmål og kilde: Se figur 1.1.

NB: alle søjler er baseret på svar fra mellem 202 og 4.115 svarpersoner, bortset fra de 18-19-årige, der i undersøgelsen fra marts 2021 kun tæller 44 personer i alt, og derfor er særlig statistisk usikre.

Det ser vi ingen spor af i undersøgelsen, som det ses i figur 2.1. Par og singler har i snit klarer sig lige godt – dvs. lidt mindre godt under pandemien end de gjorde i sommeren 2019. Det gælder også, når man tager højde for de to gruppers forskellige alderssammensætning.

Alder er til gengæld den mest sigende af de inddelinger, vi har foretaget. Som det ses i figuren, er tilbagegangen i livstilfredshed 2-3 gange større blandt de 18-24-årige end blandt de 30-65-årige. De knap så unge 25-29-årige har ligeledes oplevet et fald i trivsel, der er markant højere end gennemsnittets – ca. som pensionistgruppen, inkl. de allerældste.

Opdeler man de 18-29-årige efter deres beskæftigelse, ses, at tilbagegangen er allermest udtalt blandt studerende. Den er på minus 1,44 point eller næsten tre gange så meget som hele voksenbefolkningen, der som nævnt er blevet 0,50 point mindre tilfreds med tilværelsen på vores tipunktsskala.

Også forskellen mellem mænd og kvinder er bemærkelsesværdig. Tilbagegangen blandt kvinder er nøjagtigt dobbelt så stor som blandt mænd.

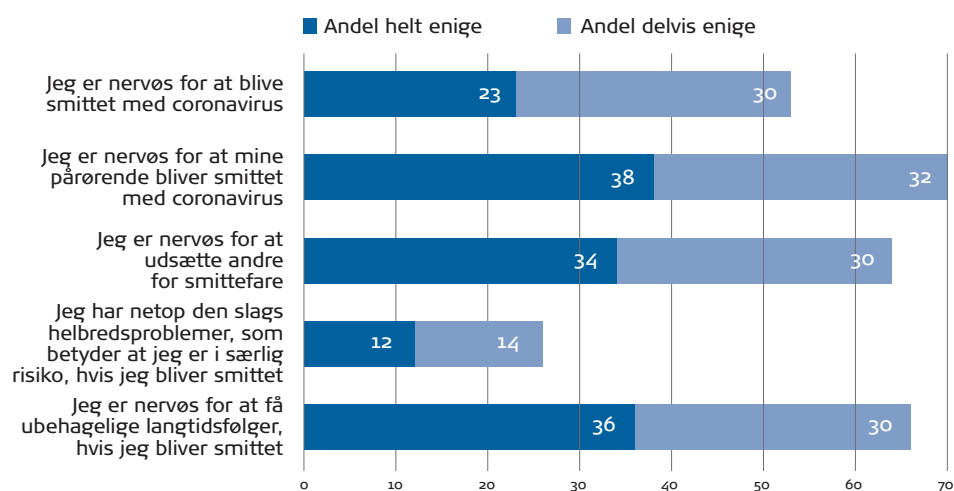
Hvorfor mon? Vi vender tilbage til forklaringerne, men først et sideblik på nogle af de dårligdomme, som pandemien førte med sig.

Sygdom, økonomiske tab og sociale afsavn

Pandemien førte umiddelbart til, at nogle blev syge – de fleste oplevede forholdsvis lette symptomer, andre blev alvorligt syge og et ukendt antal slås med langvarige følger. Blandt svarpersonerne i marts-undersøgelsen oplyser 4 pct., at de selv har været smittet med corona, mens yderligere 5 pct. svarer ved ikke. 11 pct. svarer, at ”folk, som står mig nær har været alvorligt syge af corona”.

Sygdommen har skabt stor utryghed. TrygFonden tester jævnligt en lang række kendte kilder til utryghed i befolkningen og i marts-undersøgelsen topper utrygheden for sygdommen listen, ligesom tilfældet var i november sidste år. I alt angiver 46 pct. i marts at de er utrygge ved, at ”coronavirus skal gå ud over mig og mine nærmeste”.⁶ De spørgsmål, der er svaret på i figur 1.3 går dybere i sagen.

Figur 1.3 – Smittefrygt

Spørgsmål: Se figuren N= 2628
Kilde Tillid og trivsel i CoronaDanmark

Også i marts, da de mest sårbare var vaccineret, var ca. halvdelen af befolkningen personligt nervøse for at blive smittet, to ud af tre var nervøse for deres pårørende og næsten lige så mange for de langtidsvirkninger, der ser ud til at ramme op imod hver tredje smittet. Udsigten til vaccination beroligede foreløbig de færreste.

6) Tallene passer godt med det niveau, der er fundet i HOPE-projektets daglige målinger: Ca halvdelen har – med relativt små variationer – betragtet corona som en trussel siden de første målinger i maj 2020. Se: Danskernes Smitteforebyggende Adfærd og Opfattelser HOPE-Projektet (www.hope-project.dk) Marie Fly Lindholt, Frederik Jørgensen, Alexander Bor & Michael Bang Petersen 19. april 2021.

Tallene bekræfter den mere detaljerede undersøgelse fra november 2020, da hhv. 61 pct. og 45 pct. angav langtidsfølger og hensynet til nærtstående som årsager til deres nervøsitet, mens kun 5 pct. angav følgerne for privatøkonomien som en årsag.⁷ Med andre ord er det sygdommen selv og ikke så meget de afledte økonomiske virkninger, vi er nervøse for.

Dette er navnlig udtalt for kvindernes vedkommende. Ser vi f.eks. På risikoen for smitte, er det 70 pct., af kvinderne der er nervøse mod 55 pct. af mændene. Men tendensen genfindes i alle spørgsmål, der vedrører sygdommen selv.

Økonomisk sikkerhed og livskvalitet

Selvom økonomisk usikkerhed ikke fylder meget for flertallet, kan den gøre skår i livstilfredsheden hos dem, den rammer. Det drejer sig for lønmodtagerne i høj grad om beskæftigelsen.

Blandt vores svarpersoner kan kun en enkelt procent sige, at de helt eller delvis har mistet deres arbejde på grund af pandemien. Men det var i marts kun 57 pct. af svarpersonerne i beskæftigelse, der kunne sige, at de arbejdede som før pandemien. I november (før nedlukningen) gav 70 pct. af de beskæftigede samme svar. Det giver turbulens og utryghed, navnlig for dem der sidder yderligt, men kombinationen af hjælpepakker, dagpenge osv. har i de fleste tilfælde har taget toppen af den økonomiske smerte.

Ikke desto mindre er 3,3 pct. helt enige i, at de ”har lidt store økonomiske tab som følge af corona-epidemien” og yderligere 6,1 pct. er delvis enige. Det er samme niveau som i undersøgelsen i november. Tilsvarende oplyser 9 pct., at en stor del af husstandsinkoomsten stammer fra brancher, der er hårdt ramte af epidemien.

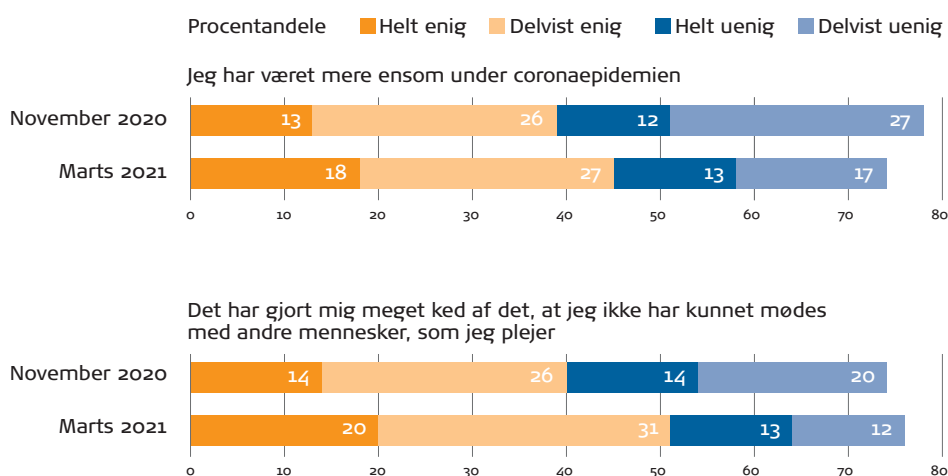
Andelen, der rapporterer om økonomiske afsavn er væsentligt mindre end den andel, der rapporterer om sociale afsavn.

I figur 1.4 ses svarfordelingen på to af undersøgelsens centrale spørgsmål.

Som det ses, melder knap 40 pct. om ensomhed i en eller anden grad – og betydning af ordet. Og over 50 pct. er kede af – for nogles vedkommende meget kede af – at de ikke har kunnet mødes med mennesker, som de plejer. Kun omkring en fjerdedel mærker ikke disse problemer.

7) Svarpersonerne har fået mulighed for at afkrydse så mange årsager, som de fandt relevante, så pct. tallene summer ikke til 100. 15 pct. markerede, at de (også) havde andre grunde end dem, undersøgelsen nævnte. Se Epidemien og os s. 7. TrykFonden november 2020.

Figur 1.4 – Sociale afsavn

Spørgsmål: Se figuren 3-5 pct. har svaret ved ikke eller at de ikke ønsker at svare. N=2628.
Kilde: Tillid og trivsel i CoronaDanmark og Epidemien og os, TrygFonden november 2020.

Det fremgår også, at oplevelsen af sociale afsavn er blevet meget mere almindelig siden november, da vi havde levet fire måneder kortere med pandemien og havde oplevet en lidt mere løssluppen sommer.

Der er betydelig forskel på mænds og kvinders svar på disse spørgsmål. Blandt kvinderne er 25 pct. **meget** kede af, at de ikke kan mødes med andre, mod kun 15 pct. af mændene. Tager man dem med, der delvis er enige i, at social afholdenhed har gjort dem meget kede af det, er tallet 57 pct. blandt kvinder og 43 pct. blandt mænd.

Også blandt de unge rapporterer uforholdsmæssigt mange om sociale afsavn. Selv om det i coronatiden er blevet mindre tabubelagt at betegne sig selv som ensom, er det påfaldende at næsten 2/3 af de 18-19-årige gør det. Blandt de 20-24-årige gælder det lidt over halvdelen.

Aftryk på livstilfredsheden?

Coronasygdom og frygten for samme, sociale afsavn og økonomiske trængsler er alle vigtige sider af den voksende mistrivsel i CoronaDanmark. Det virker sandsynligt, at de også er vigtige **årsager** til den faldende livstilfredshed. Det kan vi strengt taget ikke afgøre i en undersøgelse som denne, men de statistiske sammenhænge kan indikere plausible årsagssammenhænge.

Analyserne viser kun overraskende svage sammenhænge mellem svarpersonernes livstilfredshed og vores forskellige mål for, hvor hårdt de er mærket af sygdommen.

At man selv har haft corona eller at man er nervøs for at få det, hænger stort set ikke sammen med lavere livstilfredshed. Lidt stærkere er sammenhængen mellem nervøsiteten for at smitte andre og for at ens pårørende rammes. Det er dog ikke noget, der for alvor bidrager til at forklare faldet – og heller ikke hvorfor f.eks. kvinderne eller de unge har haft en stærkere tilbagegang i trivsel end andre.

Epidemiens følger på borgernes økonomi ser derimod ud til at have ramt trivslen. Følgerne er naturligvis ikke ens for alle grupper (og givetvis positive for nogle ⁸⁾). Men en af de ramte grupper er dem, der er truet på jobbet. 18 pct. af de beskæftigede – to pct. flere end i 2019 – er nervøse for at miste jobbet, og de ligger ca. et trivsels-point under den gennemsnitlige lønmodtager.

En del af dem tjener deres penge i brancher, der er hårdt ramt af epidemien. Det er ca. 9 pct. af vores svarpersoner, der befinder sig her, og deres trivsel ligger også klart under gennemsnittet på 6,66. Er man helt enig i, at man i høj grad får indkomsten fra en udsat branche, er den gennemsnitlige livstilfreds 5,48, mens den i snit er 5,96 blandt dem, der i mere begrænset omfang tjener deres penge her.

En delvis overlappende gruppe oplyser, at de har ”lidt store økonomiske tab som følge af corona-epidemien”. Gruppen tæller 3 pct. af vores svarpersoner, hvortil kommer yderligere 6 pct., der føler sig delvis dækket ind af samme udsagn.

Gruppen der har lidt store tab har fået et ordentligt slag, også mod livstilfredsheden. Den er på 4,76, så her snerper det virkelig mod bunden. Gruppen der var delvis enig ligger på 5,71, og altså også næsten et point under gennemsnittet. Selvom vi har at gøre med mindre grupper sandsynliggør analysen, at dårlig eller usikker økonomi kun har en temmelig lille del af skylden for befolkningens mindskede trivsel i corona-krisen.

Det er omvendt sandsynligt, at de sociale afsavn spiller en betydelig rolle for den faldende trivsel. Da disse afsavn som nævnt især har ramt unge og kvinder er det også med til at forklare, hvorfor pandemien er gået hårdest ud over trivslen i disse to samfundsgrupper. ⁹

Der skal dog mere til, for at vi kan forklare forskellene helt. Meget kunne også tale for, at kvinderne har trukket et større læs med børn under nedlukningen. ¹⁰

8) Nogle har gavn af bl.a. lavere rente, stigende boligpriser og/eller højere aktiekurser/pensionsformuer.

9) I statistisk sprogbrug udtrykkes styrken i visse sammenhænge i form af etakoefficienter, der kan strække sig mellem 0 og 1. Sammenhængen mellem livstilfredshed og risikoen for at smitte andre er lige akkurat nævneværdig: $\text{Eta}=.077$; $p=.008$. Sammenhængen til risikoen for pårørende er lidt stærkere. $\text{eta}=.114$; $p < .001$. Blandt de her nævnte er den stærkeste vi finder mellem ensomhed og livstilfredshed idet $\text{eta}=.255$ $p < .001$.

10) I en undersøgelse, som DJØF har foretaget blandt offentlige mellemledere, melder 79% af kvinderne, at de har arbejdet mere eller meget mere under nedlukningen, mens det samme kun gælder for 55% af mændene. Se: Offentlig ledelse i en coronatid: Kvindelige ledere tog en ekstra tårn: https://www.medst.dk/media/7578/paragraf_20_oktober_2020_a4_web.pdf.

Når det gælder de unge (studerende) kunne en supplerende forklaring være, at sport og natteliv har haft trange udfoldelsesmuligheder i corona-tiden. Det kan også hænge sammen med, at selve studieaktiviteten kan opleves som mindre tilfredsstillende fagligt og socialt, når meget flytter over på skærm. Dertil kommer, at mange studerende er tæt ved nogle af ungdomslivets store overgange med den dertil hørende usikkerhed. Hvad enten det skyldes, at de begyndte en uddannelse i sommer eller er ved at blive færdige med én, har de haft ekstraordinært svært ved at orientere sig i det nye territorium i coronaperioden.

Blandt de unge op til 25 oplever lidt over halvdelen, at unges trivsel er blevet nedprioriteret urimeligt i corona-tiden. Lidt mere end hver tredje synes ikke, at samfundet har taget behørigt hensyn til deres uddannelsesmuligheder, mens kun knap hver sjette klager over, at de ikke kan gå til fodboldkamp eller ud i nattelivet.¹¹ At dagens ungdom først og fremmest skulle bestå af ubekymrede festaber er der altså ikke rigtig belæg for i tallene – tværtimod finder vi overraskende meget selvdisciplin og offervilje.

At humøret faldt så brat i Hovedstaden kan hænge sammen med, at smittetallene netop i indsamlingsperioden steg ganske brat. Hovedstadsborgerne havde ingen udsigt til at komme med i den begyndende genoplukning, der fra 1. marts havde lettet livet i Nord- og Vestjylland og på Bornholm. Også i Region Syd – hvor livs-tilfredsheden jf. figur 1.1 faldt næstmest – voksede smittetallet i indsamlingsperioden.

Øjeblikseffekter forklarer ikke nødvendigvis det hele. Især storbyboerne har – naturligt nok – et højt forbrug af det, som netop storbyen er rig på – bl.a. kollektiv trafik og offentlige forlystelser. En del boliger i København er relativt små og københavnernes deles om betydeligt begrænsede udendørsarealer. Samtidig har Hovedstaden – ud over mange studerende – en stor andel beskæftigede i hårdt ramte erhvervs som turisme, luftfart, restauration og anden oplevelsesøkonomi.

11) Disse tal bygger på en aldersfordeling af de tal, der er præsenteret i figur 2.1.

2. De tillidsfulde borgere og systemkritikken

De første måneder af corona-epidemien var præget af en hidtil uset politisk borgfred. De organiserede samfundsinteresser holdt sig i det store hele i baggrunden, når det ikke drejede sig om håndteringen af Covid 19. Den politiske opposition sparede på krudtet. Medierne var pinligt bevidste om, at situationens alvor stillede krav til netop deres situationsfornemmelse.

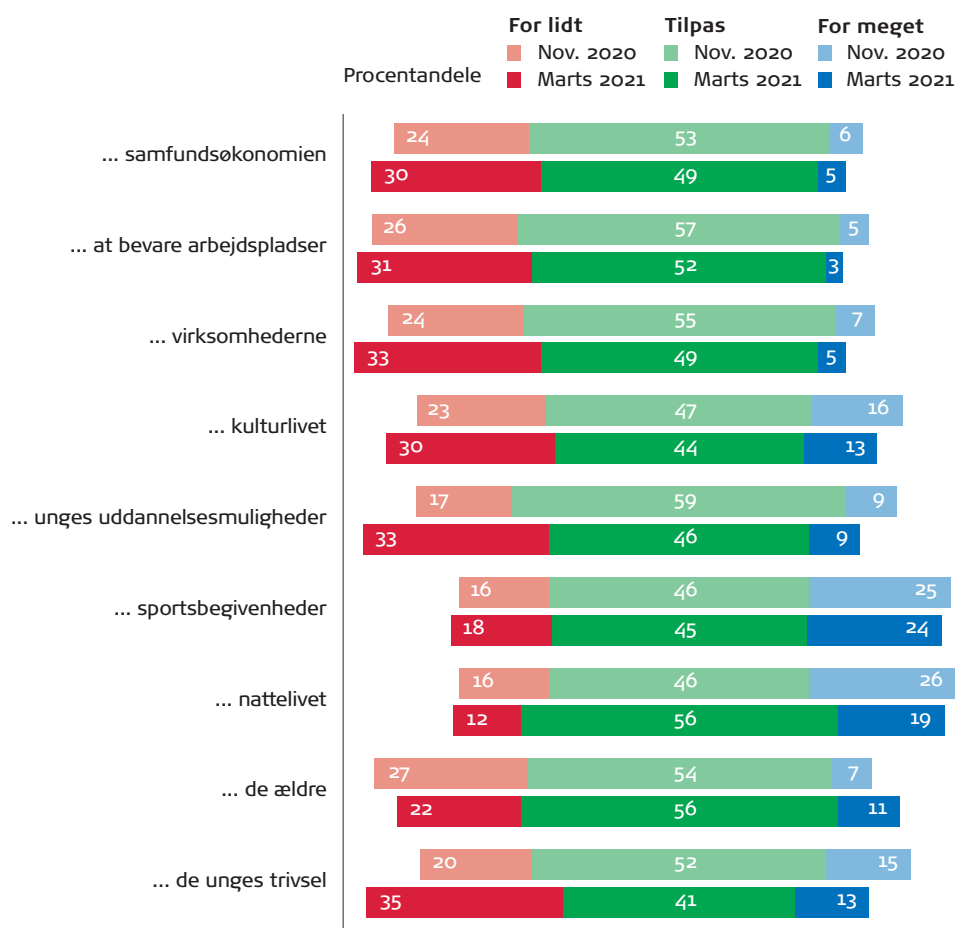
I løbet af forsommeren normaliseredes billedet. Oppositionen kritiserede regeringen for at være magtfuldkommen og genåbningen for at være for langsom. Mange fandt epidemilovens ministerbeføjelser for vidtgående. Folk der havde brug for at blive testet kunne ikke komme til, og opsporingen af smittede var mangelfuld. I efteråret kom den første voldsomme konfrontation om corona-håndteringen: minksagen gav massiv kritik, traktordemonstrationer og en ministerafgang. I november-december blev det tydeligt for de fleste at epidemien var ude af kontrol. Smittetallet skød i vejret og førte til en hård opbremsning. Desuden gik det langsomt med vaccinationerne end i de hurtigste lande. Samtidig lød nødråb og protesterne stadig højere fra borgere og erhvervsliv.

Svarpersonerne er blevet spurgt om deres holdning til nogle af de kritikpunkter, der blev diskuteret i marts 2021. Svarene viser, at flere af kritikpunkterne har ret bred opbakning, selvom de ikke bakkes op af et absolut flertal. Således finder:

- 43 pct. helt eller delvis, at ”det er dybt kritisabelt at Danmark er bagud med vaccinationer sammenlignet med bl.a. Israel og England”
- 30 pct. helt eller delvis, at politikerne har lagt for lidt pres på medicinalfirmaerne
- 34 pct. helt eller delvis, at myndighederne oplyser for lidt af hvad de ved om bivirkninger ved corona-vaccinerne
- 40 pct. at minkavlerne har fået for stor erstatning (mens 11 pct. finder erstatningen for lille).

Svarpersonerne er naturligvis klar over, at politikere og myndigheder skal afbalancere mange forskellige hensyn ud over hensynet til sygdommen. Men de synes ikke altid, at det er lykket at ramme den rigtige balance på alle punkter, og flere er blevet mindre tilfredse siden november, som det ses i figur 2.1.

Figur 2.1 – Er der taget for meget eller lidt hensyn til..

Spørgsmål: Fylder de følgende hensyn for meget, tilpas eller for lidt i regeringens håndtering af coronaepidemien. Svarene "Tilpas" og "Ved ikke" gengives ikke. N = 2628.

Kilde: Tillid og trivsel i CoronaDanmark og Epidemien og os. Primo november 2020 . TrykFonden.

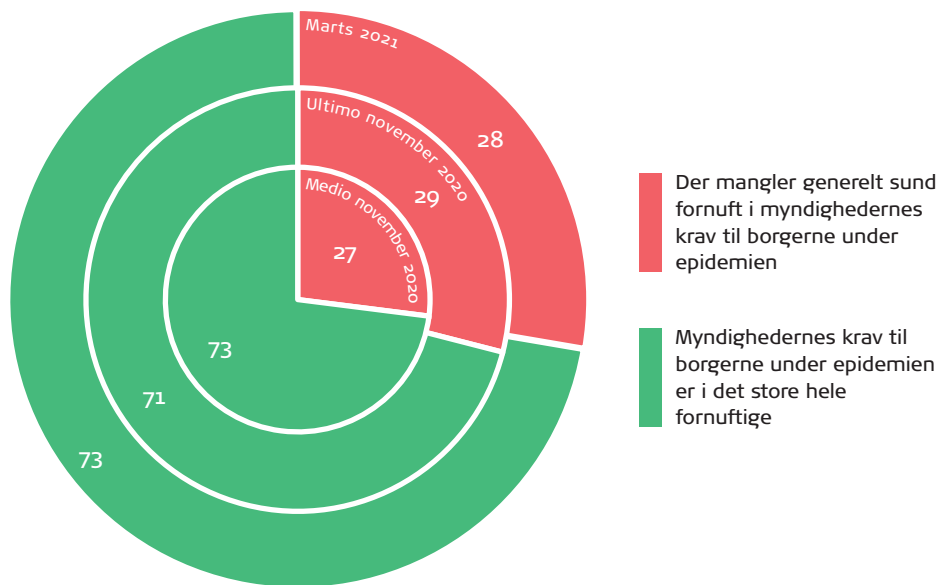
Hvor meget der er tale om ændrede holdninger og hvor meget, der kan tilskrives en ændret situation, kan være svært at vide. I november var restriktionerne få. I marts kommer respondenternes svar dog efter måneders nedlukning og i en periode med beherskede smittetal og tegn på gradvis åbning. Det er også karakteristisk, at det især er hensynet til de unge og til det økonomiske liv, mange ønsker ændret efter nedlukningen.

Ønsket om at åbne mere for sport og natteliv er ikke blevet større. Det er endda de eneste to spørgsmål, hvor de blå søjler er længere end de røde. Hvor det største antal kritikere i alle andre tilfælde finder, at der tages for lidt hensyn til den pågældende aktivitet eller gruppe, finder de fleste kritikere her, at der tages for store hensyn!

Tillid til kurs og kaptajn

Da befolkningen trives dårligere og flere ønsker ændringer, må man også regne med et fald i tilliden til corona-politikken og magtudøverne bag den. Men her skal man have luppen frem:

Figur 2.2 – Fornuft eller mangel på samme

Spørgsmål: Hvilket synspunkt kommer tættest på dit eget (selvom du måske ikke er helt enig).

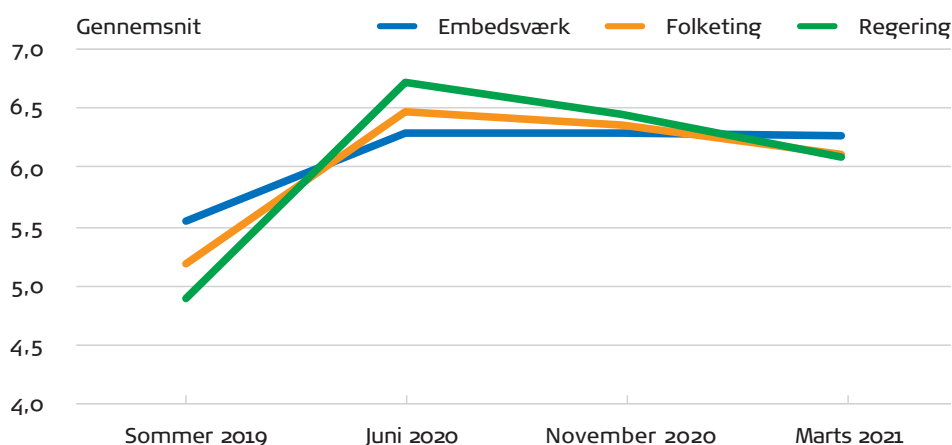
Kilde: Tillid og trivsel i CoronaDanmark samt Epidemien og os inkl. tillægsundersøgelse. TrygFonden november 2020 .

Omtrent 3 ud af 4 synes overvejende, at politikken er fornuftig. Det lille fald, der ses i den midterste ring, skyldes antagelig minkskandalen, der kulminerede mens svarene til tillægsundersøgelsen blev indsamlet. De sidste måneders bølger af kritik fra mange sider har ikke skadet den overordnede tilslutning til politikken overhovedet.

Navnlig kvinderne bakker politikken op. Hvor 68 pct. af mændene er med, gælder det hele 75 pct. af kvinderne.

Nu er tillid til politikken ikke helt det samme som generel tillid til regeringen, Folketinget eller embedsapparatet (ingen nævnt eller glemt). Som det ses i figur 2.3 er tilliden da også faldet lidt siden toppunktet i månederne efter pandemien udbrud.

Figur 2.3 – Tillidskurver

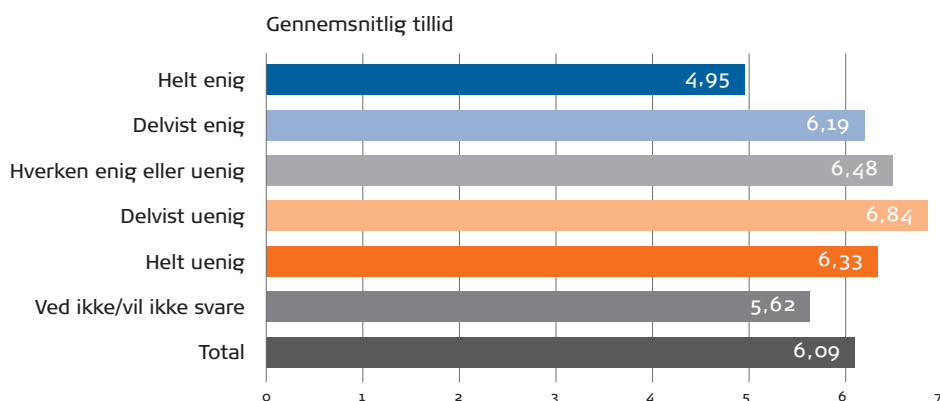
Spørgsmål: Her er en liste med forskellige institutioner. Angiv venligst på en skala 0-10, hvor stor tillid du personligt har til hver af disse institutioner: Skala 0 = Slet ingen, 10 = fuld tillid... Den offentlige administration, Folketinget, regeringen..

Kilde: Tillid og trivsel I CoronaDanmark og Epidemien og os, TrygFonden november 2020 samt Tryghedsmåling 2019-20.

Regeringen har tabt 0,63 point på 10 punktsskalaen siden sidste års toppunkt i juni, mens Folketinget har tabt 0,36 point. Embedsapparatet har ikke tabt nævneværdigt. Og alle ligger fortsat langt over det niveau, vi målte i sommeren 2019, og som mere ligner normaltilstanden.

Det kunne se ud som om, at kritikken og forbehold på enkeltpunkter ikke smitter særlig meget af på tillidsforholdet til eksempelvis regeringen. Det er bl.a. testet ved at sammenligne tilliden til regeringen blandt dem, der er mere og mindre kritiske overfor tempoet i vaccinationerne. Som sagt er 43 pct. mere eller mindre kritiske her. Resultatet ses i figur 2.4.

Figur 2,4 – Tillid og tempo

Spørgsmål: Det er dybt kritisabelt at Danmark er bagud med vaccinationer sammenlignet med bl.a. Israel og England samt tillid til regeringen, jf. figur 2.X N= 2506.

Kilde: Tillid og trivsel i coronaDanmark, TrygFonden 2021.

Som det ses har dem der erklærer sig **helt enig** i, at tempoet er ”dybt kritisabelt”, mindre tillid til regeringen end dem, der svarer noget andet. Men forskellen er ikke særlig stor. Og ser man på den politiske orientering på svarpersonerne, er det oftest borgerlige vælgere, hvor lidt over halvdelen tilslutter sig kritikken. Vi kan med andre ord ikke vide, om denne kritik er en årsag til at svarpersonerne har mindre tillid til regeringen, eller om det først og fremmest forholder sig omvendt. Det er også bemærkelsesværdigt, at spørgsmålet – der jo ellers handler om liv og død – øjensynlig ikke rigtigt optager borgerne. Ca. hver tredje havde ultimo marts ikke taget stilling til, om det moderate tempo i vaccineudrulningen var værd at kritisere.

Ser vi på de 40 pct., der fandt, at minkavlerne er blevet overkompenseret økonomisk, er tilliden til regeringen faktisk højere end blandt dem, der fandt, at minkavlerne fik, hvad de skulle have. Sat på spidsen kan regeringen næsten ikke kan gøre noget forkert i coronatiden, mens oppositionen næsten ikke kan gøre noget rigtigt. I borgernes øjne, altså.

Der er flere mulige forklaringer. En del analyser har været optaget af den samling, man undertiden oplever i nationale nødsituationer. Den har unægtelig været svær at få øje på i mange lande.

Men i Danmark har der været meget bred konsensus om, at coronavirus faktisk repræsenterer en dødsensfarlig risiko (jf. ovenfor). Der har tilsvarende været meget bred opslutning bag det overordnede mål om at beskytte den ældre del af befolkningen. Som det ses i figur 2.1 mener kun 11 pct., at dette hensyn er gået over ge-

vind. Selv blandt de yngste, der som nævnt har lidt mest under restriktionerne, støtter ca. 80 pct. denne prioritering.¹²

Der har også været betydelig tiltro til (de fleste af) myndighedernes forholdsregler.^{13, 14}

En tredje forklaring er, at politikken opleves som retfærdig og nogenlunde ukorrupt.

Kun fire pct. er helt uenige i, at ”de offentlige støtteordninger i det store hele går til dem, der er ramt hårdt af corona-epidemien”. Yderligere 10 pct. er delvis uenige – og altså kritiske når det gælder fordelingen af støttekroner.

På spørgsmålet om, ”myndighederne har lagt en retfærdig plan for, hvornår forskellige grupper skal vaccineres,” er kun 7 pct. helt uenige og yderligere 13 pct. delvis uenige.

Systemkritikken

Flere lande har oplevet en omfattende og forbitret kritik af myndighedernes forsøg på at tøjle pandemien. I Danmark har den form kritik haft begrænset klangbund.

Bredest tilslutning får vi til formuleringen, at ”politikkerne har begrænset borgernes frihed for meget under corona-krisen”. Det synspunkt deler 28 pct. (mens 57 pct. finder begrænsningen tilpas og 8 pct. gerne havde set yderligere begrænsninger).

Andelen der ”har sympati for dem, der protesterer mod corona-restriktionerne, er mere begrænset. 5 pct. er helt med og yderligere 8 pct. støtter protesterne mere forbeholdent. At synspunktet ligger langt fra den almindelige holdning understreges af, at hele 57 pct. erklærer sig *helt* uenige med de protesterende.

12) Det er et af de få tilfælde i nyere tid, hvor unge tilslutter sig et særligt hensyn til de ældre. På velfærdspolitikens område var det for 40 år siden de unge, der gik forrest i kravet om højere pension til de gamle. Jo yngre, jo mere ivrigt. Det ændrede sig, da de unge blev mere blå 1980ere og 1990ere. Og de senere år har alder x holdning for de unges vedkommende været moderat interessebestemt (kortsigtet). Set i det lys er det bemærkelsesværdigt, at de unge prioriterer hensynet til de ældre så meget, selvom det er de unge selv, der i høj grad betaler prisen.

13) Se analysen Virker virkemidlerne i Epidemien og os, TrygFonden november 2020.

14) Jf. også HOPE-projektet, der siden maj har målt andelen med tillid til smittebekæmpelsens effektivitet til ca 80 pct. – dog med et dyk i det sene efterår. Se: Danskernes Smitteforebyggende Adfærd og Opfattelser HOPE-Projektet (www.hope-project.dk) Marie Fly Lindholt, Frederik Jørgensen, Alexander Bor & Michael Bang Petersen 19. april 2021.

Omtrent samme svarfordeling ses, når vi præsenterer synspunktet ”corona er ikke farligere end en alvorlig influenza-epidemi”. 5 pct. er helt enige, 9 pct. er delvis enige og ca. 70 pct. lægger tydelig luft til denne forståelse af corona-risikoen.

I analysen fra november fandt vi tilsvarende en tilslutning på 10 – 15 pct., når svarpersonerne blev bedt om at tage stilling til alternative verdensfortolkninger af denne type. Det er tydeligvis ikke noget, der frister det store flertal af befolkningen.

3. Vi holder stadig takten

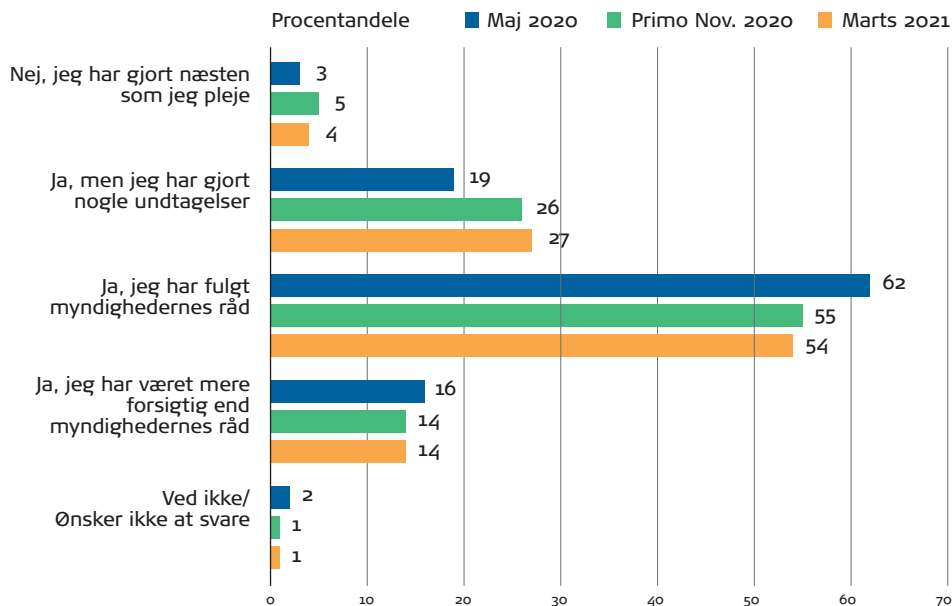
Vi viste ovenfor, at det i ringe grad er selve sygdomsrisikoen, der har mindsket befolkningens livstilfredshed i det forløbne år med corona. Men det ændrer ikke ved, at den har taget risikoen meget alvorligt. Også i praksis.

Det fremgår bl.a. af svarene på undersøgelsens spørgsmål om, hvor meget svarpersonerne har fulgt myndighedernes anbefaling om at holde afstand. Svarfordelingen ses i figur 3.1.

Næsten ingen har bare gjort som de plejer og kun en lille tredjedel melder at de har gjort undtagelser. To tredjedele rapporterer, at de har fulgt anbefalingerne eller mere end det. Den lidt større løssluppenhed kom til udtryk sidste sommer i det tidligere efterår, før epidemien tog fart igen og myndighederne strammede grebet.

Siden november ses ingen udvikling i svarfordelingen overhovedet. Det er bemærkelsesværdigt, når man ser på, hvor ubehagelige corona-begrænsningerne har været for mange (som vist i kapitel 1) og på antallet af kritiske røster, der måske godt kunne overbevise flere om, at der var opbakning til at tage lidt mere gelinde på myndighedskraverne.

Figur 3.1 – Corona-compliance

Spørgsmål: Har du fulgt myndighedernes anbefaling om at begrænse fysisk kontakt?

N > 2500.

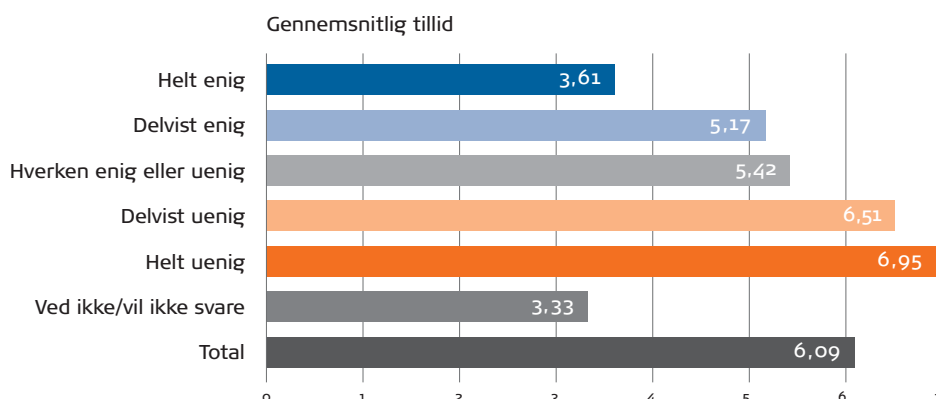
Kilde: Tillid og trivsel i CoronaDanmark, marts 2021, Epidemien og os, November 2020 og Tryghedsmåling 2019-20, TrygFonden.

I et andet spørgsmål har vi bedt svarpersonerne erklære sig enige eller uenige i, at de ”alt i alt nok er mindre forsigtige nu end under den første nedlukning i foråret 2020”. I november fik de næsten samme spørgsmål dengang svarede 22 pct., at de var helt eller delvis enige. I marts – da mere end 15 pct. var vaccineret – gælder det 24 pct.

Man må dog tro, at tålmodigheden er ved at slippe op hos mange. Svarpersonerne er derfor også blevet bedt om tage stilling til udsagnet ”Jeg tror ikke, at jeg kan blive ved med at overholde restriktionerne ret meget længere.”

Det svarer 18 pct. bekræftende på mod 11 pct. i november – før den seneste periode med mange begrænsninger i økonomisk aktivitet og social kontakt. Det er med andre ord stadig et lille mindretal, der overvejer mytteri. Ordet er valgt med omhu, da der er en tydelig sammenhæng mellem dem, der overvejer at bryde restriktionerne og dem, der ikke har så meget tillid til højere samfundsmagter – i figur 3.2 repræsenteret ved regeringen.

Figur 3.2 – Respekt for restriktioner og for regeringen

Spørgsmål: Jeg tror ikke, at jeg kan blive ved med at overholde restriktionerne mod corona-virus ret meget længere samt tillid til regeringen, jf. figur 2.X. N= 2506.

Kilde: Tillid og trivsel i CoronaDanmark, TrygFonden 2021.

Den lille gruppe der erklærer sig *helt* enige her, har virkeligt lav tillid. Det kan delvis skyldes, at de ikke bryder sig om regeringen i al almindelighed, men nogle reagerer antagelig også på en helt upolitisk desperation over nedlukningen – og dem, der har besluttet den.

Dem der afviser at restriktionerne skulle nærme sig det helt uudholdelige (i alt 61 pct. af befolkningen) har omvendt en overgennemsnitlig tillid til regeringen (se figur 3.2).

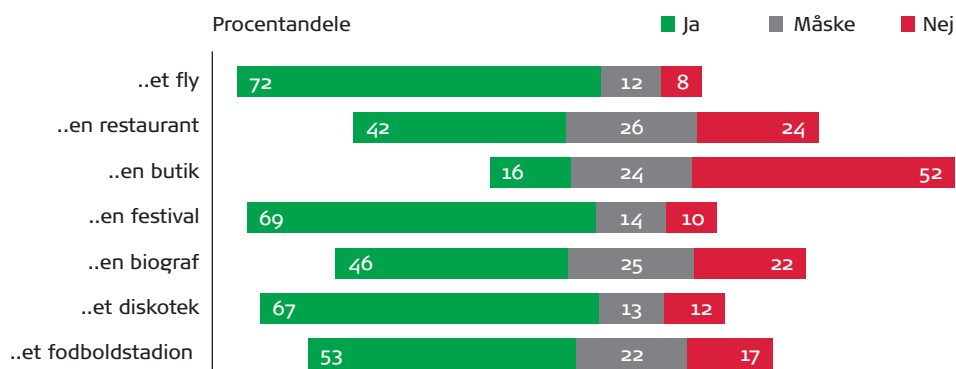
Coronapasset

Er det på sin plads at nægte personer adgang til faciliteter, der ellers er offentlige, hvis de ikke kan godtgøre, at de ikke smitter?

Denne diskussion har kørt i lang tid og indeholder store principper om individuel frihed vs. samfundssind og om risikoen for at skabe et A- og B-hold. I marts begyndte den at blive praktisk: Det blev tydeligt, at der meget vel kan gå adskillige måneder, før også de yngre er vaccineret. Samtidig er testkapaciteten næsten ubegrænset, så det er praktisk muligt at forlange dokumentation for smittefrihed. I begyndelsen af marts kom så første officielle version af ”coronapasset”.

Som det ses af figur 3.3 er der opbakning til princippet.

Figur 3.3 – OK at kræve coronapas for at komme ind i..

Spørgsmål: Bør private firmaer/organisationer kræve dokumentation for, at kunderne er fri for smitte for at få adgang til .. (se figuren) N = 2628.

Kilde: Tillid og trivsel i CoronaDanmark, TrykFonden 2021.

Det er samtidig tydeligt, at befolkningen skelner skarpt mellem aktiviteterne. Hvor mange mennesker uundgåeligt presses tæt sammen – som fly, festivaler og diskoteker – er kun ca 10 pct. helt afvisende. Lidt flere sætter spørgsmålstegn ved at stille sådan et adgangskrav til fodboldkampe.

Når vi nærmer os dagligdagens nødvendigheder som indkøb, er der et flertal imod at kræve test. Der er så vidt vides heller ingen eksempler på supersprederbegivenheder i supermarkeder, der begrunder et skridt i den retning. Ikke desto mindre vil 40 pct. ikke helt afvise det.

Hvem vil vaccineres?

Marts måned bød på flere dårlige nyheder om forsinkelsen af vaccinationsprogrammet, men vigtigst var beslutningen om at sætte vaccinen fra AstraZeneca på pause, der blev forlænget midt i spørgeperioden. Det var baggrunden for den kritik af, at Danmark ikke er med i den globale vaccine-udrulnings fortrap.

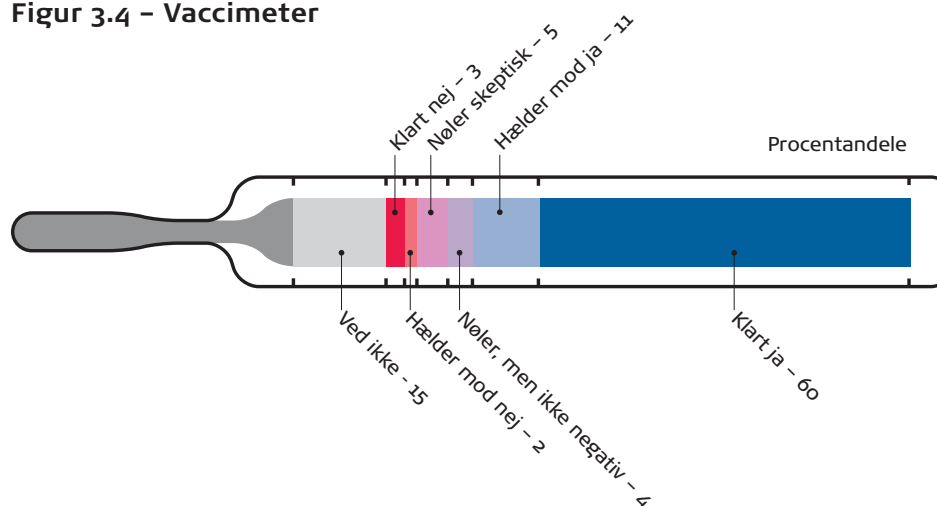
Det midlertidige stop for AstraZeneca-vaccinen, kunne også tænkes at påvirke holdningerne til vaccinationer som sådan, især blandt mennesker der har været skeptiske over for at blive vaccineret.¹⁵

15) Data fra HOPE projektet viste i første omgang et kraftigt fald på 11 pct. i danskernes tillid til vacciner (bla. rapporteret i interview med Michael Bang Petersen i Science 18.marts 2021). I projektets analyser fra april findes kun et svagt fald på ca. 2 procentpoint i vaccinationsvilligheden blandt dem, der ikke har fået tilbudt en vaccine og viljen til at lade sig vaccinere er på samme høje niveau som ved den første måling i slutningen af februar. Se: Danskernes Smitteforebyggende Adfærd og Opfattelser HOPE-Projektet (www.hope-project.dk) Marie Fly Lindholt, Frederik Jørgensen, Alexander Bor & Michael Bang Petersen 19. april 2021.

Selvom spørgsmålet altså blev stillet, mens opmærksomheden om AstraZeneca vaccinen var på sit højeste, har det ikke påvirket holdningerne negativt. I november sagde 66 pct., at de var helt eller delvis enige i, at ”jeg vil følge myndighedernes råd, hvis de anbefaler folk som mig at få en godkendt vaccine mod corona-virus”. I marts er tallet 72 pct. Andelen af helt og delvis uenige er i samme periode faldet fra 13 til 10 pct.

Gruppen midt i mellem er dog ikke nødvendigvis afvisende over for vaccination. Nogle ønsker frem for alt at se tiden an. Hvis deres eventuelle vaccination ligger måneder fremme i tiden, er de heller ikke nødt til at tage stilling til spørgsmålet vaccination eller ej. For at skelne mellem de negative og nølerne er der stillet et opfølgende spørgsmål: ”Jeg vil ikke vaccineres i de kommende måneder men måske på et senere tidspunkt.” Spørgsmålet er stillet til alle og 6 pct. enige mens yderligere 8 pct. er delvis enige i. Kombinerer man svarene på de to spørgsmål, kan svarpersonerne inddeles i syv grupper efter deres entusiasme for vaccination og mangel på samme. Svarfordelingen er vist i figur 3.4.¹⁶

Figur 3.4 – Vaccimeter

Spørgsmålsformuleringer: Jeg vil følge sundhedsmyndighedernes råd, hvis de anbefaler folk som mig at få en godkendt vaccine mod corona-virus SAMT: Jeg vil ikke vaccineres i de kommende måneder, men måske på et senere tidspunkt.

Kilde: Tillid og trivsel I CoronaDanmark, TrygFonden 2021.

16) Lidt mere teknisk har vi opdelt grupperne som følger: Gruppen der siger klart ja, har svaret ja til vaccination og nej eller ved ikke, da de blev spurgt om de (alligevel) ikke ville vente til senere. Gruppen der hælder mod et ja, har erklæret sig delvis enige på det første spørgsmål og delvis enig eller hverken-eller på det andet spørgsmål. De nølere, der ikke er direkte negative (lilla i figuren) har sagt hverken-eller af på det første spørgsmål, men er enige i, at de måske vil senere. De negative nølere (violette) har sagt nej til vaccination i første omgang, men måske til en senere runde. Den lyserøde gruppe, der hælder mod et nej har sagt nej til vaccination i første omgang men ved ikke, når det gælder vaccination på et senere tidspunkt. Gruppen, der siger helt klart nej har erklæret sig uenig i begge spørgsmål.

Det betyder, at befolkningens vilje til at lægge krop til vaccinerne kan vise sig at være (endnu) større end undersøgelser tidligere har indikeret.¹⁷

Spørgsmålet er snarere, om disciplinen kan holde længe nok til at holde smitten nede frem til det tidspunkt, hvor vaccinationerne er nået et godt stykke ned i årgangene mellem 16 og 49 – der har mange flere smittefarlige aktiviteter end de ældre årgange. Oplukningsprogrammet og de gode smittetal frem til midten af april er magtfulde signaler til offentligheden. Og selvom man kun tage hatten af for de unges samfundssind, må naturen på et tidspunkt kræve sin ret over optugtelsen.

17) Se f.eks. denne undersøgelse s. 24. Ifølge HOPE-projektet var kun ca. 87 % af den danske befolkning i midten af januar 2021 helt eller delvis parate til tage imod en vaccine mod COVID-19. Analysen viste også at andelen af vaccine-nægttere var faldende. (Petersen og Roepstorff 2021).

Om undersøgelsen

Teksten i dette hæfte bygger på fire undersøgelser og en mindre til-lægsundersøgelse, der er gennemført mellem maj 2019 og marts 2021 af YouGov for TrygFonden som led i tryghedsmålingerne.

De nyeste data er gennemført i perioden 19.-31. marts 2021 via internet-tet med udgangspunkt i YouGov-panelet i Danmark blandt befolkningen i alderen 18+ år.

Invitationer er udsendt pr. e-mail til personer i YouGovs panel. Data er indsamlet for at opnå et repræsentativt udsnit af den danske befolkning. De er derefter vejret på dimensionerne køn, alder, region og uddannelse på baggrund af et ideal fra Danmarks Statistik, således at resultaterne er repræsentative for befolkningen i disse dimensioner. I alt er der gennemført 2628 interview inden for målgruppen.

Undersøgelserne fra november 2020 er sammenfattet i publikationen "Epidemien og os" .Der er tale om en større undersøgelse "Primo november" og en kort undersøgelse "Ultimo november", der er gennemført mellem 6. november – 28. november 2020, dvs. lige før og lige efter kulminationen af minkkrisen.

Tryghedsmåling 2019-20 bygger på data indsamlet i perioden 16.juni og 13. august 2019 blandt 6689 svarpersoner. En opfølgning med fokus på corona er gennemført 17. maj – 22. maj blandt 2523 svarpersoner. Se en udførligere metodebeskrivelse i "Tryghed i Danmark før og under corona-krisen". Tryghedsmåling 2019-20. s. 166 ff. De kan frit downloades her: <https://www.tryghed.dk/viden/publikationer>

Alla data gøres tilgængelige til forskningsbrug i løbet af maj 2021.

Undersøgelserne er designet af forfatterne, der også har analyseret data i fællesskab. Teksten er formuleret af Jacob Andersen, der sommetider har valgt andre formuleringer end TrygFonden ville have gjort.

© Copyright TrygFonden smba

Udgiver: TrygFonden smba
Redaktion: Dansk Kommunikation ApS.
Design: Morten Petersen, ReflektDesign

TrygFonden smba
(TryghedsGruppen smba)
Hummeltoftevej 49
DK-2830 Virum

www.trygfonden.dk

TrygFonden

TrygFonden varetager TryghedsGruppens almennyttige arbejde. TryghedsGruppen er hovedejer i forsikringsselskabet Tryg og skaber værdi og tryghed gennem langsigtede investeringer og almennyttige uddelinger.